

"לבניינה של תורה" – חלק רעו

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי מו"ר רה"י

"עם החיים ובעד החיים"

"וְנִהְפְּכָה לְאִישׁ אֲחֵר"

ב'עולם התשובה' – בדגש על תנועות התשובה החרדיות הגדולות – מתרחש שינוי בתקופה האחרונה. בעבר היו מדריכים את 'בעלי התשובה' שמשמעות התשובה היא ללכת אל הקיצוניות השנייה – לעזוב את מקום מגוריהם, לשנות את כל אורחות חייהם ולהתנתק. לעיתים אף הדריכו לעזוב את מקום עבודתם, ואולי לשנות עוד דברים נוספים. כיום, לפי דברים ששמעתי, מעודדים את ה'חוזרים בתשובה' להישאר במקומם הם, להישאר לגור באותה הסביבה בה התגוררו כל העת ולהישאר בקשר עם המעגלים שהם קשורים אליהם. אלא שביחד עם זאת עליהם לסדר את חייהם בצורה יותר נכונה ולהיטיב את אורח חייהם.¹

לאמתו של דבר, התלבטות זו רלוונטית גם כלפינו. כשאנו מגיעים לישיבה גם אנו מתמודדים עם שאלות דומות בתחומים מגוונים, וגם אנו מתלבטים האם עלינו להתנתק מדברים שהיינו מחוברים אליהם עד עתה. שאלה זו אינה נוגעת רק לבני שיעור א. על כל אחד מאתנו לשאול זאת את עצמו בחודש אלול. זוהי שאלה כללית הנוגעת לכל חיינו.

כאשר השאלה נוגעת לדברים אסורים אזי התשובה פשוטה. אם דבר הוא עבירה ודאי שיש להיפרד ממנו. ודאי שאין לאדם להשתמש בו, ואין ספק בדבר. אולם, ישנם דברים שייתכן

שאינם אסורים, והם מלווים את מהלך החיים היומיומי שלי. האם עלי להכריח את עצמי להתנתק מהם? את שאלה נרצה לברר היום.

שאלה זו אינה נוגעת רק לאותם אלה המכונים "בעלי תשובה". הרי על כל אחד מאתנו לחזור בתשובה ולהיות בעל תשובה, באלול בפרט ובכל השנה בכלל. אולם, בעיני בשר ודם נדמה שהחי מחוץ לגבולות חי בצורה חופשית וללא מגבלות, ואילו התורה מגבילה את האדם, ובפרט את השרוי בעולמה של תורה, עד שיש הרואים בו רפיון חיים וחולשת אופי. לכן, שאלה זו נכונה גם כלפינו בכל חריפותה.

"יִרְאֵת ה' מְקוֹר חַיִּים"

עומק השאלה הוא מה היא בעצם משמעות התשובה?

כותב הרב קוק בספרו "אורות"²: "העלייה המעולה בחיי המוסר", הדרך הנכונה כאשר רוצים להעלות ולתקן את חיי המוסר, "היא ההתייצבות הישרה בכל הכוחות... ההתאמה המפוארה של כל נטיות החיים". כאשר רוצים לעבוד ולהתקדם, כאשר רוצים לשפר את המוסר, הדרך הנכונה היא דרך "ההתייצבות הישרה" – ללכת בצורה ישרה עם הכוחות ונטיות החיים שהקב"ה נתן לנו, הייחודיים לכל אחד ואחד מאתנו. לא נכון לדכא

ימי אלול
הם ימים
של
עבודה,
ימים של
חשיבה
על דרכינו

¹ עי' לדוגמא: לדעת בארץ דרכך (פרקי הזרכה לבעלי תשובה) עמודים 43-46 (במהדורת תשנ"ו)

² ישראל ותחייתו, אות יג, עמוד כח (במהדורת מוסד הרב קוק)

העצמי שלהם, כפי שרשב"ע ברא אותנו. הוא לא ברא אותנו כמלאכים, אלא כבני אדם, בעלי כוחות חיים ורצונות, בעלי שמחה ותסיסה. אם אדם מסתבך בכך, הוא עשוי לאבד את היציבות הבריאה והטבעית שבחיו. ממשיך הרב בסעיף נפלא זה: "ואין אדם צדיק אשר יעשה טוב ולא יחטא", ואם כן לכאורה יש מקום להתנזר מכל מגע עם החיים הזורמים? לכאורה יש צורך להתרחק מכל כוחות החיים? "וביטול עצם טבעיות של החיים, כדי שיהיה האדם בלתי-חוטא, זהו עצמו החטא היותר גדול". אם ייצא האדם נגד טבעיות האישיות שלו, נגד טבעיות החיים, זהו הקלקול הגדול ביותר שיכול להיות. טבעיות החיים מצריכה שאדם יישא אישה ויבנה משפחה ויחיה את חיו בצורה המתאימה לאישיותו הוא. אולם יש לעשות זאת בדרך הנכונה. לברוח מכך זהו קלקול שורשי. מביא לכך הראי"ה ראה מדברי הפסוק: "וְכַפֵּר עָלָיו מִאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ", וכפי שמסבירה הגמרא⁸ שחטאו בכך שציער את עצמו כאשר לא היה מחויב בכך.

"עם החיים ובעד החיים"

באגרת שכתב הרב קוק עבור "הצעירים האהובים תופשי התורה על אדמת הקודש", בה הוא כותב להם על התקדמות ועבודה, על יצירה וכתובה תורנית, כותב הוא ביטוי נפלא⁹: "חייבים לעבוד עם החיים ובעד החיים". אומר הרב כי עלינו לעבוד "עם החיים" – לא להתנתק מהחיים, "ובעד החיים" – לקדם את החיים. "כדי לקדש את החיים, לרוממו ולעדנו", להפוך אותם ליותר מעודנים, ליותר מתוקנים, ליותר שלמים.

"יְבַחְרְתָּ בְּחַיִּים"

ברצוני לתת דוגמא הנוגעת לחיינו אנו.

את כוחות החיים, אדרבה הנכון הוא לחזק את כוחות אילו, אך לסדרם בצורה הנכונה³.

ה"כוזרי" אומר⁴: "זאת תורת עובד האלוה משלנו, אין הוא פורש מן העולם... ואינו מואס בחיים, שהם אחת הטובות שהשפיע האלוה עליו". הקב"ה נתן לנו את החיים המלאים בטוב כדי שנשתמש בהם. אמנם, ב"מסילת ישרים" ישנה מדרגת הפרישות, השייכת לאנשים מסוימים או בזמנים מסוימים, אולם ה"כוזרי" מתווה בפנינו את הדרך הכבושה לרבים.

ב"ערפלי טוהר" כותב הרב קוק זצ"ל ביטוי נפלא מאוד⁵: "צדיקים באמת צריכים להיות אנשים טבעיים, שכל תכונות הטבע של הגוף ושל הנפש יהיו אצלם בתכונה של חיים ובריאות". מה רבש"ע רוצה מאתנו? האם רבש"ע מעוניין שנהיה מנותקים מכל המציאות – כאדם האומר: "אני רוצה ללמוד תורה, ולכן איני מתייחס לאנשים או למשפחה. אני מתנתק מכוחות החיים המפכים ונובעים בתוכי וכולא אותם"? אכן, ישנה גישה כזו, הסוברת שיש לדכא את כוחות החיים ואת הרצונות. אך ודאי שהיא אינה נכונה עבורנו, ופירותיה יהיו גרועים. תשובה נכונה של אדם כוללת חזרה לחיו הטבעיים. הקב"ה נתן לאדם כוחות, נתן לו תכונות, עליו לחיות אותם ולהשתמש בהם.

"וְאַתֶּם תִּדְבְּקִים בָּהּ אֶ–לְחֵיכֶם"

אכן, יכול אדם לחשוש שמא אם אכן יקרא דרור לכוחותיו הטבעיים עלול הדבר להביאו לכישלונות ולטעויות, ואם כן ייתכן שדווקא הנהגה הפונה לקצה השני היא הנכונה?

כותב הרב קוק ב"אורות התשובה"⁶: "שלמותם של החיים היא דווקא עם המשך התגלותם על פי טבעם העצמי". שלמות החיים היא להופיע עם הטבע

⁷ במדבר, פרק ו, פסוק יא

⁸ נדרים, דף י, עמוד א: "דתניא, ר' אלעזר הקפר ברי אומר: 'וכפר עליו מאשר חטא על הנפש' - וכי באיזו נפש חטא זה? אלא שציער עצמו מן היין, והלא דברים קל וחומר: ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה!"

⁹ אגרות ראייה, חלק א, אגרת כו, עמוד כו

³ עי' אדר היקר עמוד קיב

⁴ מאמר שלישי, אות א בתחילתה (בתרגום אבן שמואל)

⁵ עמוד טז; שמונה קבצים, קובץ ב, אות לג

⁶ פרק ה, סעיף 11

בלי אפשרות של מניעה¹⁰. אף אחד אינו רשאי להחזיק בידו דבר הנוגע ב'הרג ואל יעבור'. בין אם זה מחשב ובין אם זה פלאפון. כבר הזכרנו את הפסוק¹¹: “כִּי אָדָם אֵין צְדִיק בְּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחָטָא”. כל אחד מאתנו הוא בן אדם ולכל אחד ישנן חולשות.

לשם חידוד העניין – ראש אחת מהשיבות בארץ התבטא: “תלמיד שלא מותקן סינון במכשיר הסמארטפון שלו וייכנס לחדר האוכל – זהו גזל!” איני אומר כך בישיבה שלנו מפני שקטונתי מלומר משפט כזה חריף. אולם, יש להבהיר – אנו הרי חיילים, כל חייל יודע שאין להחזיק בכיס רימון ללא נצרה. טעות אחת וזהו סוף החיים. בנדון זה הדבר חמור יותר, הוא טומן סכנה לא רק לחיי עולם הזה אלא גם לחיי עולם הבא. לכן, פשוט שישנה חובה הלכתית גמורה להתקין מערכת סינון למחשב או לסמארטפון. אך לא בזה עסקינן.

“פִּלְס מְעִיגֵל רְגֵלְךָ”

השאלה שאנו עוסקים בה היום היא: מהי דרך השימוש הנכונה? על האדם לברר לעצמו את הגבולות הנכונים עבורו לשימוש במכשיר. עליו לפלס לעצמו את הנתיב האישי כיצד מצד אחד “לעבוד עם החיים” ומצד שני לרומם אותם. על האדם לשאול את עצמו: האם אכן אני חייב שהפלאפון יהיה תחת ידי במהלך ה'סדר' בבית המדרש, ובפרט בחודש אלול? האם המכשיר הסלולארי הכרחי עבורי בזמן התפילה? האם נדרש לי כעת להיות מחובר לכל הרשתות החברתיות שהייתי מחובר אליהן בנערותי או בבין הזמנים? האם אני יכול להסתפק בכך שאהיה מקושר עם משפחתי, אך לוותר על היותי מחובר עם כל מיני קשרים רחוקים? אולי יגיע מישהו

בחור צעיר – לאו דווקא בשיעור א' – מגיע לישיבה, כאשר מלווים אותו הרגלים מהעבר. הדבר חריף יותר לגבי הבא מעולם של תיכון, מהעולם הכללי. אחד ההרגלים שיש לאותו בחור הוא להשתמש במחשב או בפלאפון, באותו האופן בו העולם הכללי להשתמש בו, ללא הבדלה בין דתיים לחילוניים. כולנו מכירים את המציאות שיש היום בעולם, המכשיר הסלולארי כמעט הפך להיות כמו לב שני לאדם, אדם לא יכול לזוז בלעדיו. כעת בחור זה בא לישיבה או לאלול, ורוצה להשתנות. האם עליו לנהוג בקיצוניות: “אני זורק את הכל! מהיום והלאה אשתמש בטלפון הציבורי. מבחינתי אין יותר מכשיר פלאפון! אשבור את המחשב ולא אהיה קשור אליו יותר. ברצוני לברוח מהמציאות החיים הטבעית בה גדלתי ועודני שרוי, ככל האנושות?” האם כך עליו לנהוג?

אני סבור, גם אם יהיו שיתמהו על כך, שאם הוא אכן ינהג כך קיים חשש שמהלך זה לא יחזיק מעמד, משום שהוא לא יהיה פנימי ואמתי. בחור זה ילך נגד חייו הטבעיים ויזרוק את הכל, ילך נגד כל המציאות, אך בסופו של דבר משהו לא יהיה יציב בקרבו. חוסר יציבות זה יפגוש אותו לפעמים מיד ולפעמים אחר כך. זה ייצור בקרבו תחושה לא טובה, וייתכן שזה יוביל למצב יותר גרוע, כאשר הצדדים שחסם בתוכו יתפרצו.

אולם, אם הוא ינהג כפי שאמרנו: “לעבוד עם החיים ובעד החיים כדי לקדש את החיים”, הוא יוכל להניע בתוך עצמו תהליך של עבודה פנימית.

“וְנִשְׁמְרֵתֶם מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם”

כמובן שאיננו עוסקים במקרה ומדובר באיסור תורה של ממש. האסור – אסור. הלוא יש בכך ניסיונות עצומים של עריות ושאר דברים מקולקלים. מבחינה הלכתית ברור לחלוטין שאסור לאדם להחזיק מכשיר שיש בו אבזרייהו דעריות

¹⁰ בפוסקים מבואר שיש בזה משום “לא תשים דמים בביתך”, ומשום חיוב עשיית מעקה. עי' מעשה רשת (מאת הרב ניר אביב, בוגר הישיבה) עמודים 40-25; קונטרס האינטרנט בהלכה סימן א: מאמרו של הרב מאיר בראלי בתחומין לא. ע"ע בנינה של תורה שיחה רסא.

¹¹ קהלת, פרק ז, פסוק כ

הרבה יותר גרוע. אולם, אם נעשה עבודה עצמית ונחליט על השייך אלינו ולמדרגתנו – זוהי הדרך הנכונה לעבוד עם החיים כדי לרוממם, כדי להוליכם בדרך הנכונה.

להתחיל מבראשית

ברצוני לסיים במילים בהן מסיים הרב זצ"ל את אותו סעיף מופלא ב"אורות התשובה": "על כן התשובה מתקנת את הקלקול ומחזירה את העולם ואת החיים למקורו דווקא בגילוי יסוד עצמיותם העליון". יסוד עצמיות החיים של כל אחד מאתנו הוא קודש – עולם של חרות ושל אמת קיים בקרבנו.

זוהי התשובה הנכונה באמת – לחיות את החיים בצורה הנכונה ובטבעיות, אבל בשלמות אמתית. לחיות את החיים, לקדשם ולרוממם. בעז"ה נזכה להיות בבחינת "הבא להיטהר מסייעין בידו"¹⁴, ונזכה לסייעתא דשמיא מרובה, שתביא את כל אחד ואחד מאתנו למקום הרבה יותר עליון.

למסקנה שדי לו במכשיר פשוט, ודאי שצד זה יותר טוב.

לכל אחד ישנן את ההתמודדויות האופייניות לו, לכל אחד ישנם המבחנים האישיים שלו להיום. אני סבור שלא ניתן לפקוד הוראות על הזולת. מפני שאם נורה לזולת מה לעשות, והוא לא ימלא אחר זאת מתוך אמת פנימית, הוא עלול להתרסק לבסוף, מפני שהדבר לא נבע אצלו מפנימיותו.

אבל אם אנו אמתיים וכנים – ואנו אמתיים וכנים – אז אין חשש מהשאלות הנוקבות שעל כל אחד מאתנו לפנות כלפי עצמו. שאלות רבות ישנן: האם להתנתק מכל הקישורים הללו או לא? עד כמה לסגור? אולי הדרך הנכונה היא להיות מחובר ולהביא את רשמיי מאלול לחברי שלי זכו לשהות בישיבה? אולי זה נכון, ואולי זה נכון לאחד ולא נכון לשני. יש להקדיש מחשבה מרובה לכל מקרה לגופו.

הדרך הנכונה היא בעצם דרך של עבודה. ימי אלול הם ימים של עבודה, ימים של שימוש בשכל שהקב"ה נתן לנו כדי לחשוב על דרכינו,¹² לחשוב אודות הדרך הנכונה. כמובן, לא מדובר על דבר שאסור בוודאות, הרי ודאי שלא נניח דבר איסור על השולחן. השאלה נוגעת לנראה לנו כמותר, לנראה לנו כגבולות של החיים. צריך "לעבוד עם החיים" – אני חושב שאם אנשים יתנתקו בבת אחת וירצו להפוך להיות לאדם אחר, כעין הכתוב בהלכות תשובה¹³, המהלך לא יחזיק מעמד מפני שאינו פנימי ואמתי. אדם כזה עלול למצוא את עצמו במקום

¹² עי' מועד קטן, דף ה, עמוד א: "אמר רבי יהושע בן לוי: כל השם אורחותיו - זוכה ורואה בישועתו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר: 'זשם דרך', אל תקרי ושם, אלא 'זשם דרך' - אראנו בישע א-להים".

¹³ רמב"ם, הלכות תשובה, פרק ד, הלכה ד: "מדרכי התשובה... ומשנה שמו - כלומר, אני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים, ומשנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה". יסוד התשובה לרבנו יונה: "ביום ההוא ישליך כל פשעיו אשר עשה, ויעשה עצמו כאלו בו ביום נולד ואין בידו לא זכות ולא חובה, וזה היום תחילת מעשיו".

¹⁴ פסיקתא זוטרתיא, פרשת בשלה, פרק טו, סימן כו

